

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ім. І. І. МЕЧНИКОВА

МАМИЧ Мирослава Володимирівна

УДК 811.161.2'371

**КОНЦЕПТИ ПРАВДА / НЕПРАВДА В УКРАЇНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ: СЕМАНТИКО-СТИЛІ СТИЧНИЙ
АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.01 - українська мова

NBONU

20/11/02

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Ш141.14

Регр
107803

Одеса - 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Ковалевська Тетяна Юріївна,
Одеський національний університет
ім. І. І. Мечникова, кафедра
української мови, доцент

Офіційні опоненти:
доктор філологічних наук, професор
Жайворонок Віталій Вікторович, Інститут мовознавства
ім. О. О. Потебні НАН України, відділ загальнославистичної
проблематики і східнослов'янських мов,
провідний науковий співробітник

кандидат філологічних наук, доцент
Босва Евеліна Володимирівна, Південноукраїнський
державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського,
кафедра української філології, доцент

Провідна установа:
Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. Володимира Винниченка, кафедра української мови,
Міністерство освіти і науки України, м. Кіровоград.

Захист відбудеться " 6 " червня 2002 р. о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.051.02 в Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова за адресою: 65058, Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд. 91.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова за адресою: 65026, Одеса, вул. Преображенська, 24.

Автореферат розісланий " ____ " _____ 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **Є. М. Черноіваненко**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інваріантний та функціональний підходи значною мірою скеровують напрямки сучасних мовознавчих досліджень, оскільки дають змогу розглянути лінгвістичні феномени в різних аспектах. Невипадково різного роду взаємодію мовних елементів інтерпретують як “опозицію”, “варіантність”, “парадигматику”, “синтагматику”, “поле”. Разом з тим сформувалися галузі мовознавства, де наголошено на функціональному підході до аналізу лінгвістичних фактів: функціональна лексикологія (Ф. Бацевич, Т.Космеда), функціональна семасіологія (А.Зеленько, О.Тараненко), функціональна граматика (І. Вихованець, К. Городенська, Н. Загнітко). Отже, з одного боку, відбувається опис статичних властивостей мови, її сутнісних ознак, а з другого - контекстуальних варіантних проєкцій. Найпоширенішим у мовознавстві є функціонально-семантичний підхід до дослідження мовленнєвих явищ, що репрезентує їх як класифіковану структуру зі специфічними закономірностями сполучення з іншими словесними знаками, реалізованими у певних ситуаціях. Це зумовлює, зокрема, розвиток “польового” підходу в українській лексикології та семантиці (А. Бурячок, О. Кардахчук, Л. Лисиченко, В. Матвеев, Т. Радзієвська, М. Скаб, Г. Яворська), граматичі (О. Бондар, О. Виноградова, Л. Глобина, І. Данильчук, Н. Ме- динська, М. Цегельська), стилістиці (М. Братусь, В. Буда, Т. Ковальова, Т. Коць, Л. Лисиченко, Ж. Марфіна, Н. Мех, Л. Мялковська, Л. Савченко). Дослідники оперують найчастіше поняттями *семантичного, лексико-семантичного, функціонально-семантичного поля*, де характер поля як такого визначає тип аналізованої взаємодії його елементів, якісний склад компонентів у ньому.

За останнє десятиріччя зросла кількість досліджень концептосфери, коли фактично одне або два слова-синоніми, слова-опозиції стають об’єктом лінгвокогнітивного аналізу (Н. Арутюнова, Г. Буткова, А. Вежицька, Т. Космеда, Є. Кубрякова, А. Малявін, С. Мартинек, Т. Радзієвська, Л. Савченко, Ю. Степанов). У таких працях слово або лексико-семантичний варіант вивчають з позицій реалізації знання у мові, породження способів його репрезентації в тексті та особливостей відповідних логіко-семантичних зв’язків. У коло концептуального аналізу входять здебільшого поняття, абстрактні лексеми з високим ступенем узагальнення, відзначені характерною семантичною мультиплікативністю щодо позначення реалій у межах утворюваних полів. Такі дослідження орієнтовані на аналіз понять концептуальної сфери у широкому мовному просторі. При цьому береться до уваги абстрактний характер зв’язку

між планами мовного знака, те чи інше поняття обирається як універсум, що розглядається в різних аспектах взаємодії з поняттями особистісними, соціальними, загальнолюдськими у типологічних контекстах побутової, художньої та наукової свідомості. Для концептуального аналізу (зокрема у нашому дослідженні) важливо врахувати семантичну структуру концепту, виявити його валентні властивості, вербальні кореляції. До центральних модусів ментального плану належать концепти-абстракти *правда / неправда*, які становлять філософсько-етичне підґрунтя в загальній раціонально-емоційній системі особистості й соціуму. Саме ці концепти є універсальними поняттями ментальної сфери, розрізняючись водночас семантичним наповненням і контекстуальною реалізацією в різних національних мовах. Концептуальна вагомість зазначених феноменів обумовлена також їхньою мовною специфікою, оскільки саме абстракта найбільш здатні утворювати польові структури (А. Вежицька, Г. Щур) як сегменти свідомості, і “мови суттєво різняться ступенем ретельності в розробленні цих полів”.¹

Донедавна абстрактні назви лише спорадично зустрічалися в дослідженнях з історії мови (В. Винницький, М. Жовтобрюх, О. Муромцева, В. Німчук, І. Чепіга та ін.) та морфеміки (Л. Гумецька, В. Гре- щук, І. Ковалик, Л. Третевич та ін.). Найбільш вивченим є період старої української літературної мови (XIV - XVII ст.) в аспекті словотворення, лексико-семантичної класифікації та функціонально-стилістичного використання абстрактів (Л. Полюга).

Розвиток когнітивної лінгвістики на базі семантики спричинив появу нового напрямку в описових лексикографічних дослідженнях - “лексикографічної універсології” (В. Дубичинський), у межах якої аналізують репрезентати концентричності центральних понять культури. Семантична обумовленість, інваріантна структурованість лексико-семантичної бази мови подається через розкриття внутрішньої форми слова, що доведено через встановлення логіко-семантичних ланцюжків слів, які мають спільний поняттєвий зміст. Відповідні дослідження орієнтовані на детальну реконструкцію семантичного наповнення національних компонентів-абстрактів, що передбачає насамперед ідентифікацію їхніх постійних та контекстуально обумовлених сенсових показників.

Отже, сучасні напрями функціонально-семантичних досліджень польового структурування зв'язків слів, необхідність вивчення їхніх “лексикографічних портретів”, а також найважливіших понять, що мають універсальну та

національну специфіку, зумовлюють актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Крім того, в україністиці майже не було спеціальних робіт, присвячених структурно-семантичним зв'язкам понять у межах поля, зокрема абстрактно-семантичного поля (АСП) з двопарадигматичною протиставною структурою, яким є АСП *правда / неправда*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає комплексній науковій темі кафедри української мови Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова “Актуальні питання лексичної та граматичної системи української мови” (номер державної реєстрації - 0101001415). Тему дисертації затверджено Бюро Наукової ради “Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності” Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Вченою радою філологічного факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова.

Метою дослідження є аналіз внутрішньосемантичних та валентних властивостей опозиції *правда / неправда* у структурі абстрактно-семантичного поля, синоніміко-антонімічних відношень між його актуальними членами та їхнім функціонально-стилістичним наповненням, тобто парадигматичної й синтагматичної специфіки АСП, у межах якого репрезентовано інваріантне підґрунтя потенцій концептуальної динаміки в семантиці відповідних складників.

Основну увагу в роботі зосереджено на розв'язанні таких завдань:

- а) ідентифікувати склад абстрактних лексем, пов'язаних із ключовими поняттями *правда - неправда*, за лексикографічними джерелами;
- б) з'ясувати типи структурно-семантичних зв'язків між виокремленими абстрактами;
- в) репрезентувати взаємодію парадигм абстрактів *правда - неправда* як елементів абстрактно-семантичного поля;
- г) простежити історичні зміни у складі аналізованих парадигм;
- г) визначити стилістичний статус абстрактів аналізованого АСП;
- д) виявити та описати жанрово-стильові функції компонентів АСП *правда - неправда*.

Джерельною базою дослідження слугували дані академічних словників української мови (тлумачних, синонімів, антонімів, перекладних та енциклопедичних), історичні лексикографічні джерела, матеріали Лексичної картотеки Інституту української мови НАН України, збірники судових промов адвокатів України. Загальна кількість проаналізованих абстрактів становить 142 одиниці, мікроконтексти їхніх уживань - близько 1000 одиниць.

Об'єктом дисертаційного дослідження є лексикалізовані сегменти концептосфери, представлені в українській мові номенами-абстрактами, об'єднаними у відповідні семантичні поля (АСП).

¹ Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. - М.: Рус. словари, 1996. - С. 200.

Предметом дослідження є АСП *правда / неправда*, аналіз якого здійснено з дескриптивно-мовних та функціональних позицій.

У роботі використано методи описового, компонентного, концептуального, функціонально-стилістичного аналізу. Допоміжним є кількісний метод. Метод компонентного аналізу дав змогу визначити характер синонімічних гнізд та їхні елементарні семантичні ознаки, доцентрові та відцентрові спільні семи парадигм *правда - неправда*, родо-видову ієрархію абстрактних іменників. Функціонально-семантичний підхід уможливив аналіз реальних варіантів сполучуваності лексем *правда - неправда*, що відповідно поглибило об’єктивність структурно-семантичних узагальнень щодо змін ключових понять. За допомогою методу концептуального аналізу представлено суб’єктивну (ідіостильову) та об’єктивну (загальну, словникову) інформації про явища *правда - неправда* в межах національномовного контексту, а також основні дефінітивні семи аналізованих абстрактних назв (пошук синоніма-поняття до словникової дефініції слова чи його лексико-семантичного варіанта).

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що вперше: а) здійснено комплексне дослідження компонентів опозиції *правда / неправда* в семасіологічному та функціонально-ономасіологічному аспекті;

б) уведено в науковий обіг поняття абстрактно-семантичного поля;

в) конкретизовано склад інваріантних та варіативних елементів у семантичній структурі АСП *правда / неправда*; г) виявлено специфіку контекстуальної динаміки АСП *правда / неправда*.

Теоретичне значення праці полягає в подальшому розвитку теорії польового моделювання лексико-семантичної системи мови, лексикографічної інтерпретації слів з абстрактним значенням.

Результати дослідження можуть знайти практичне використання в курсах із семантики, когнітивної лінгвістики, лексикології та стилістики, в оновленні методики структурно-семантичного та когнітивного аналізу. Новий матеріал може стати в нагоді в лексикографічних студіях, зокрема у створенні ідеографічних словників, а також при читанні спецкурсів та написанні курсових і дипломних робіт.

Особистий внесок здобувача полягає в розширенні відомостей про структурно-семантичні властивості абстрактів, про прийоми моделювання синоніміко-стилістичних відношень за лексикографічними джерелами з урахуванням дефінітивних сем.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювалися на науково-теоретичних конференціях і семінарах

професорсько-викладацького складу Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова та Одеської національної юридичної академії (2000 - 2002 рр.), на Міжнародному симпозиумі українців “Ukraj- nistika na prahu noveho stoleti a tisticileti: problemy jazyka, literatury a kultury” (Olomouc, 2001), Міжнародній науковій конференції “Рідна мова - запорука безсмертя нації” (Одеса, 1998), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми прав і свобод людини в Україні” (Київ, 2000), на засіданнях кафедри української мови Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Основні положення і результати роботи викладено в шести авторських публікаціях, п’ять з яких надруковані у фахових виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, двох додатків — “Структура семантики абстрактів *правда — неправда* у СУМІ та ССУМі” (додаток №1, 4 сторінки), “Покажчик аналізованих абстрактів” (додаток №2, 6 сторінок) Список використаних джерел містить 386 позицій. Повний обсяг дисертаційного дослідження - 218 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У “**Вступі**” обґрунтовано актуальність теми дисертації, розглянуто сучасний стан вивчення проблеми в мовознавстві, сформульовано мету, основні завдання роботи, представлено її джерельну базу та методи дослідження, відзначено наукову новизну роботи, окреслено теоретичну й практичну цінність одержаних результатів та форми їхньої апробації.

У першому розділі “**Теоретико-практичні засади вивчення абстрактної лексики української мови**” розкрито природу абстрактності в мові як способу і засобу мислення та розвитку мовної системи, узагальнення знань про об’єкти світу. Підкреслено, що виникнення абстрактних слів пов’язане з вторинним ступенем узагальнення того, що вже узагальнено раніше в оформленні конкретних іменників; що абстрагування слів - процес постійний, мінливий, пов’язаний з образо-творенням, з переносом значень, яке впливає на розвиток полісемії, з термінологізуванням висловів, слів (Л. Полюга).

У розділі зазначено про входження абстрактного та соціального в семантичні властивості лексичної одиниці, про те, що семантика абстрактного поняття в мові є корелятом семантики у сфері духовної культури (праці Х. Вайнріха, Ю. Степанова). Наголошено, що абстрактні іменники (АІ) мають характерну сполучуваність, а саме виявлено активність моделей персоніфікації та ретифікації (оречевлення) (О. Пешковський).

Наведено класифікації співвідношення конкретного й абстрактного в україністиці (О. Микитюк, Л. Полюга).

Обґрунтовано, що ключовий термін *абстракт* передає абстраговану предметність поняття. Оскільки однією з найпоширеніших моделей вивчення структурно-семантичних властивостей є модель поля, то запропоновано розглядати АІ у складі *абстрактно-семантичного поля* (АСП) як поняттєвої системи абстрактів, пов'язаних структурно-семантичними та функціонально-стилістичними відношеннями. Структура являє собою єдність центру та периферії. Навколо центральних слів групуються семантично пов'язані з ними периферійні слова. Центр поля - найуживаніші стилістично нейтральні слова з широкою сполучуваністю та складною семантичною структурою; периферія - слова з вузьким значенням, стилістично марковані, такі, що мають обмежений дистрибутивний спектр. Таким чином, центральне слово утворює в межах аналізованого АСП свою лексико-семантичну парадигму. Польова двопарадигматична структура АСП формується через зв'язки лексико-семантичних варіантів слів (синоніміко-антонімічні, варіантно-інваріантні, циклічні).

Розділ присвячено аналізу основних властивостей абстрактів (семантико-онтологічних, словотвірних, логічних, варіантних, образотворчих тощо) та напрямів їхнього дослідження в мовознавстві, зокрема в україністиці. Представлено досягнення історичної лексикології у вивченні становлення абстрактної лексики (А. Бурячок, Л. Гумецька, В. Німчук, Л. Полюга), історичного словотвору щодо вираження абстрактності в тих чи інших формантах (Л. Гумецька, В. Грещук, І.Ковалик, Л. Могильник, Л. Третьевич та ін.), акцентології (В. Склярєнко), історичної стилістики (Л. Полюга), стилістичного словотвору (К. Ленець), стилістики поетико-публіцистичних лексем (С. Ермоленко, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Л. Ставицька та ін.).

Головну увагу зосереджено на результатах дослідження абстрактів *правда* — *неправда* та їх парадигм. Наголошено, що інтерес україністів до вивчення АІ та утворюваних ними опозицій (Г. Буткова, О. Коваль, А. Малявін, Т. Радзієвська) зумовлений розвитком когнітивної лінгвістики, концептуального підходу до найважливіших понять у національній і світовій культурах. У такому аспекті абстракта *правда* та *істина* досліджують Н. Арутюнова, А. Вежицька, Н. Перцова, Ю. Степанов. І. Шатуновським розглянуто поняття *правда*, *істина*, *щирість*, *правильність* і *лжа* в плані відповідності / невідповідності змісту речення, думки й дійсності. Т. Космеда виокремила аксіологічні властивості оцінок *нецириї*, *природності*, *праведності*, *фальшивості*, *істина*, *правда*, *неправда*. З позицій етимології дослідив поняття *істина* Н. Грінцер.

Опосередкований асоціативний зв'язок абстрактів *правда* - *кривда* з образами шляху, дороги виокремив

О.Тараненко. Розвивається дослідження понять АСП *правда* /*неправда* з позицій теорії комунікації: в обігу мовно-комунікативних оцінок перебувають слова *істина*, *істинність*, *брехня*, *обман*, *брехливість*, *неправда* (О. Бабич, Д. Болінджер, Г. Ейгер, О. Зобена, Ю. Левін, О. Морозова, В. Свинцов, В. Труб).

Доводиться актуальність аналізу абстрактної лексики, підкреслюється численність різнобічних досліджень абстрактів, зокрема понять з АСП *правда* /*неправда*, пов'язаних з морально-етичною сферою життя людини. Наголошується на філософсько-аксіологічній базі понять *правда* - *неправда* в комунікативній системі людини / соціуму.

У другому розділі “**Лексикографічна інтерпретація слів АСП *правда* і *неправда***” відображено макро-та мікросистемні зв'язки лексичних компонентів аналізованого поля за семантичними словниками української мови та історіографічними джерелами, що дало змогу показати динаміку якісних та кількісних властивостей АСП *правда* / *неправда*.

Доцільність такого підходу в побудові моделі АСП обґрунтовано “несамостійністю” лексичної одиниці в словниках, де одним із важливих способів розкриття значення слова, починаючи від перших словників і до сучасних, є синонімічні засоби мови. Вони в лексикографічній практиці уможливають подання витлумаченого слова не ізольовано, а в його зв'язках з іншими словами як складової частини лексико-семантичної системи мови (О. Нечитайло, С.Терещенко та ін.). У філологічних словниках найважливішими системотвірними семантичними категоріями, які зв'язують лексико-семантичні варіанти в межах поля, виступають синонімія, антонімія та гіпонімія (Ф.Бацевич, О. Тараненко, А. Уфімцева, Ф. Філій та ін.).

Крім того, семантичні ряди ключових слів духовної культури утворюються не лише на логічній, а й на історичній основі (Ю. Степанов). Тому належне місце в роботі надане фіксації компонентів АСП *правда* / *неправда* в історичних словниках та способам інтерпретації лексичного матеріалу. Зокрема, зазначено, що від “Лексиса” Л. Зи- занія, де зафіксовано три слова аналізованого АСП (*истина*, *ложь*, *правда*), до словника “Синоніма славеноросская”, які відділяють 50 років, реєстр понять опозиції *правда* / *неправда* збільшився в чотири рази, оновився за рахунок запозичень та появи словотвірних варіантів слів, наприклад: *кламца*, *кламство*, *фальшь*; *правда* - *правдость*, *баламут* - *баламутня*.

Період XIV — першої половини XVII ст. пов'язаний із виникненням морфологічних та графічних варіантів синонімів на зразок: истизна, истина, истность; байка, баснь, баснотолкование; фальшь, фальшивость, фальшоване.

Не сталося суттєвих змін у складі досліджуваного АСП і до середини XVIII ст., про що свідчить “Словник української мови” П. Білецького-Носенка, де зафіксовано слова *байка, кривда, правда* та інше значення іменника *клямство*.

У “Словарі української мови” за редакцією Б. Грінченка засвідчено близько 50 лексико-семантичних варіантів АСП *правда / неправда*. Автор не подав у реєстрі словника слів *басня, лжа*, хоч останнє (*ложь* і похідні) використано для тлумачення понять *брехня, олжа, неправда, брехливість, брехання, ошукання*. Не вживаються в реєстровій частині і слова *несправедливість, шахрайство*, які є синонімами тлумачення лексем *кривда* і *дурисвітство*. Словотвірні засоби змінили лише своє фонетичне оформлення.

Отже, протягом XI - XIX ст. сформувався основний склад АСП *правда / неправда*. Відсутність тих чи інших абстрактів у реєстрі аналізованих лексикографічних джерел засвідчує, що процес утворення системи понять відбувався постійно в напрямку розширення синоніміко-антонімічного блоку та розвитку полісемантичності й лексико-семантичної варіантності.

На матеріалі “Словника української мови” в 11-ти томах проаналізовано, як стрижневі багатозначні компоненти АСП *правда / неправда* утворюють синоніміко-антонімічні блоки поля, семантичні ряди, де чергуються віддалене (невиражена синонімія) та ближнє (виражена синонімія) значення. Для з’ясування системних відношень стрижневих слів важливо враховувати, які способи тлумачення (описово-синонімічний, синоніміко-описовий, синоніміко-антонімічний) використовуються та які синоніми тлумачення можна виокремити. Таким чином, до кожного реєстрового слова встановлені метамовні синоніми, що уможливило репрезентацію і таких типів лексико-семантичних зв’язків, як цикл (“концентр” за В.Дубичинським) між семантично рівнозначними одиницями. Напр., *правда* - “1. Те, що відповідає дійсності, і с т и н а ; // Певна сукупність достовірних відомостей про що-небудь ... // Дійсний стан речей ... 2. Правдивість, правильність ... // Чого, у знач, означ. Який відповідає істині, дійсності... 3. Справедливість; порядок, який ґрунтується на справедливості; протилежне к р и в д а ... // Соціально зумовлене розуміння справедливості ... Отже, синонімами абстракта *правда* є *істина, правдивість, правильність, справедливість*,

¹ Словник української мови: В 11-ти т. - К.: Наук.думка, 1970-1980. - Т.7. - С. 497-498.

кожен з яких продовжує свій синонімічний ряд (СР). За першим же синонімом *істина* (“1. Те саме, що правда 1.; 2. *книжн.* Моральний ідеал, справедливість ...; 3. *філос.* Достовірне знання, що правильно відображає реальну дійсність у свідомості людей ... ”) і на рівні значення 1. утворюється цикл з абстрактами *правда* 1 *істина*. Синонім тлумачення значення цієї лексеми - *дійсність* - має свої синоніми *справжність, реальність, істина* 1, *об’єктивність*, отже, можливий тричленний цикл *дійсність* <-> *істина* 1 <-> *правда* 1.

Так, у лексикографічній парадигмі абстракту *правда* (СУМ) найбільш повторюваними синонімами тлумачень є іменники *справжність* (6), *дійсність* (5), *справедливість* (5), *істинність* (4), *правильність* (4), *правдивість* (3).

Парадигму аналізованого АСП негативної оцінності репрезентує абстракт *неправда*, із комбінованого тлумачення якого виокремлені синоніми *брехня, несправедливість, шахрайство, обман*, що продовжують певні СР, синонімічні гнізда (*обман, омана, примара, шахрайство, лицемірство*). Кілька СР мають циклічну будову: *брехня* - *вигадка* - *недійсність*; *незаконність, нереальність* - *уявність* - *недійсність*; *несправедливість* - *недійсність* - *нереальність* - *уявність* - *недійсність*; *лицемірство* - *нещирість* - *лицемірність* - *лицемірство*; *лицемірство* - *несправжність* - *фальшивість* - *лицемірство* та ін. Найчастіше серед синонімів тлумачень до абстракта *неправда* вживаються *уявність* (6), *помилковість* (4), *хибність* (4), *несправжність* (4), *обман* (4), *неправильність* (3), *недійсність* (3). Фактично у загальномовному словнику наявні 4 пучки синонімів, які пов’язують поняття *неправда* із семами ‘*вигаданість*’ (з позитивною чи негативною маркованістю залежно від змісту, тобто це або *вигадка*, або *брехня*); ‘*шахрайство*’, тобто цілеспрямоване одурення, підроблення уявлення про дійсний стан речей і подання його як реального; ‘*обман*’, власні уявні образи, не співвідносні з дійсністю, тобто нереальні, вигадані, помилкові; нарешті, ‘*несправедливість*’ як ототожнення з чимось неправильним, незаконним у соціально-етичному середовищі.

За “Словником синонімів української мови” простежено склад СР, виявлено домінантність абстрактів *правда, справедливість; неправда, несправедливість, обман* (із синонімом-зв’язкою *омана*, що веде цей СР через СР *ілюзія, фантазія, вигадка, примара*, та синонімом-зв’язкою *фальш*, що скеровує цей СР до СР *лицемірство, шахрайство*). Відзначено, що абстракта *правда* і *справедливість* є стилістично нейтральними в межах виокремлених.

¹ Словник української мови: В 11-ти т. - К.: Наук.думка, 1970-1980. - Т. 4. - С. 50.

У синонімічній парадигмі з ключовим абстрактом *неправда* 15 розмовних лексем (чисельнішою в СР є лексема *шахрайство*), 8 діалектних, 8 застарілих, 5 рідковживаних, 3 з експресивною маркованістю, 3 книжних (СР *примара*). У цих словникових статтях немає висхідної чи спадної градації, а наявна ступенева ієрархія синонімів за функціонально-стилістичними та семантичними ознаками.

За “Словником синонімів української мови” встановлено, що аналізоване АСП охоплює 86 лексем, приблизно половину з яких (42 слова) становлять марковані компоненти.

“Словник антонімів” репрезентує лише різнокореневі опозиції *правда / брехня, правдивість / брехливість, істина / неправда, істинність / брехливість*, що є неповним переліком антонімічних пар АСП *правда — неправда*. Зокрема, СУМ дає інформацію про наявність антонімії в парах *правда — неправда* (V, 365), *справедливість — кривда* (VII, 499), *уявність — реальність* (VIII, 467), *об’єктивність — суб’єктивність* (V, 496).

У “Словнику антонімів” подано прикметникові зіставлення “ширий — неширий”, “нелукавий — лицемірний”; “правдивий — лицемірний // фальшивий”, які апріорно доводять імовірність пар абстрактів *щирість — нещирість, нелукавість — лицемірність, правдивість — лицемірність // фальшивість*, що є компонентами тлумачень в АСП *правда / неправда*.

За матеріалами енциклопедичних та перекладних словників проаналізовано, яким функціональним сферам притаманне вживання тих чи інших понять аналізованого АСП. Так, іменник *правда* термінізувався у складі сполук літературознавчого (*художня правда*) та філософського (*ісінкретична правда*) змісту. Абстракт *правдивість* кваліфіковано як термін етики. Терміносполуки з лексемою *істина* виявляють гіперо-гіпонімічні зв’язки зі стрижневим поняттям філософії, а саме: *абсолютна істина, вічна істина, подвійна істина, конкретна істина, об’єктивна істина, відносна істина*. Абстракт *істинність* конкретизує своє значення в сполуках *логічна істинність* та *фактична істинність* як категоріях логіки. Як соціально-етичні поняття функціонують у спеціальних текстах абстракти *справедливість* і *несправедливість*. Із терміносферами філософії (*предметна / уявлювана реальність, суб’єктивна/об’єктивна реальність*), юриспруденції (*реальність закону*), естетики (*естетична реальність*) співвідносне поняття *реальність*. Частина лексем аналізованого АСП пов’язана зі сферою літературо- та мистецтвознавства — *небилиця, байка, комедія, фантазія*.

У розділі наведено приклади різногалузевого функціонування наукових понять *ілюзія, фальш, фантасмагорія, фікція*, що зберігають й у спеціалізованому значенні зв’язок із компонентами АСП *правда / неправда*.

Отже, у мікротермінополі аналізованого АСП (до 25 абстрактів) відбулося подальше абстрагування слів, ускладнення процесу узагальнення значення слова, нівелювання синонімічних зв’язків абстрактів, які заступили частково гіперо-гіпонімічні відношення між поняттями-словами та поняттями-словосполученнями. Крім того, з АСП *правда - неправда* внаслідок термінізації, розвитку полісемії виходять деякі з лексико-семантичних варіантів абстрактів (напр., *дійсність, небилиця, байка, комедія, фантазія, фантасмагорія*), які фактично у термінозначенні наближаються до конкретних предметних лексем (крім *дійсність*).

У третьому розділі “**Жанрово-стильові функції компонентів АСП *правда / неправда***” репрезентовано функціонально-стильові парадигми текстової реалізації семантичних, емоційно-експресивних та образотворчих властивостей аналізованих абстрактів. Окреслено якісні характеристики художньо-стильової, публіцистично-стильової та правової парадигм, складників опозиції *правда / неправда*.

Образотворчі властивості абстрактів *правда* і *неправда* у художньо-стильовій парадигмі представлено через специфіку сполучуваності та образної виразності пов’язаних із ними лексем. Одним із найпоширеніших засобів художньо-образної конкретизації є використання епітета. Модель “абстракт + епітет” є активною в аналізованих мікротекстах, де реалізуються семи ‘абсолютність’, ‘тривалість’, ‘реальність’, ‘об’єктивність’, ‘істинність’, ‘природність’, ‘відвертість’ на зразок *істинна, висока, вічна, свята, суця, Божя, чиста, щира, єдина, стеменна, найвища; давня, найстаріша, жива; болюча, гірка, гнітюча, зловісна, сувора, тривожна* правда; *велика, безконечна, умовна, свята* неправда тощо.

Показано, що низький ступінь епітетизації мають лексеми *дійсність, реальність, лицемірство, несправедливість, шахрайство, справжність*, напр.: “Раптом виявляється, що все це — жалюгідне, бездушне лицемірство!” (М. Руденко); “І юнак розкривсь як квітка і почав розповідати - ...про *гірку несправедливість*” (П. Тичина); “Ця молодь, хіба вона може повністю уявити всю складність, всю *жорстоку реальність* того життя...” (О. Гончар).

Відзначено використання антропо-, публіцистично та соціально маркованих епітетів у обох (“позитивній” та “негативній”) парадигмах, напр.: “...мечі, Схрестившись *істину тверезу* проявляють...” (П. Куліш);

“Озовітеся ж, заплачте, Німїї, зо мною Над *неправдою людською...*” (Т. Шевченко); “На таке здатний лише той, кому притаманний дар *вищої справедливості*” (Ю. Шовкопляс); “Наснажмося *правди племінної* завжди” (В. Барка) і под.

Поєднання ознаки з абстрактом може спричиняти його метафоричне функціонування, пов’язане з персоніфікацією, зокрема з фольклорною традицією у вживанні слів *правда* та *кривда*, (пор. “-Того, що крім неї [правди] на світі ще живе *чорна Кривда, лиха і завидюща, мстива і підступна*” (Д. Прилюк); “Кругом мене *кривда облягала, неправда обступала*” (Панас Мирний); “От спільно *мандрують Правда і Кривда*, і мусять згідно з умовою, хліб ділити...” (В. Барка)). Подібне спостерігаємо й при перенесенні ознак психічного стану особи на абстракт, напр.: “[А н д р о м а х а :] Та що, Кассандро, доволі з нас уже твоєї *правди, зловісної, згубливої*, так дай же нам хоч неправдою пожити в надії” (Леся Українка); “Туга і зітхання - *хитра омана*” (П. Куліш) тощо.

Поширеним засобом є використання номінативних потенцій аналізованих абстрактів, що неодмінно поєднуються у дво-,трикомпонентні СР, напр.: “А люди в селі до сьомого неба підносили Василя за його *щирість* та *непідкупність*” (О. Бердник); “Всі твої слова, і сміхи, і сльози - все *комедія*, все *роль*, все *ошука*” (І. Франко) і т. ін. Членами таких конструктів можуть бути компоненти аналізованого АСП або контекстуальні відповідники.

Проаналізовано експресивні властивості ампліфікування, яке письменники використовують по-різному: а) об’єднуючи в ряди однорідних членів речення гніздові синоніми, напр.: “В житті читачі не терплять *фальші, нещирості, афектації*” (М. Шамота); б) утворюючи пари з компонентами ширшого семантичного наповнення на зразок *к р и в д а* - лукавість, *б р е х н я* - крутість, *о б л у д а* - підступність тощо, як-от: “Їй спало на думку, що все це *комедія*, їй кажуть *неправду*” (О. Донченко).

У розділі розглянуто використання градації (“Невже ж усі ті декламації про спокій душі - пуста *видумка, ілюзія, фантом*” (А. Крушельницький)), яке надає висловам публіцистично-переконувальної, ампліфікативної експресії.

Соціально мотивованими є мікроконтексти з антонімічним зіткненням компонентів аналізованого АСП, як-от: “Отут - немовби *правди й кривди* ринок, Куди зійшлись шляхи добра і зла” (Л. Дмитерко); “І що надійніше, Як почуття помагає нам *правду і лжу* розрізнати?” (М.Зеров) та ін.

Широку гаму семантичних відтінків продукує генітивна метафора за

моделлю “абстракт + предметна лексема”. Так, у позитивній парадигмі *правда* найбільшу групу становлять словосполучення із семою ‘світло’, ‘сяйво’, як-от: *сонце* (*світ, промінь, світло, світоч*) правди. Оскільки та чи інша правда усвідомлюється через почуте, висловлене судження, то мотивованим є образ *слово* (*голос*) **правди, справедливості**. У мовній практиці відображено й предметні асоціати міри, кількості правдивості / неправдивості в діях, вчинках, висловленнях, як-от: *монета* (*п’ятак, копійка*) **правди**; *молекула* **реальності**; *зерно* **неправди**; *гать, краплина* (*цятка*) **брехні**; *море* (*будяччя*) **лицемірства**. Напр.: “Приберіть геть всі *п’ятаки мідних правд*” (О.Довженко); “Ніби є *Молекула реальності* живої В обмані, створеному мною і для себе ж” (П. Михайлюк) та ін.

Характерне для аналізованих контекстів і поєднання сакральних лексем у складі таких метафор, як *ангел* (*апостол*) **правди**: “І знов *ангел правди* зліта в подвір’я неправди...” (В. Винниченко).

Матеріали Лексичної картотеки поглиблюють інформацію і про асоціативні зв’язки аналізованих лексем: **правда** - слово, **дійсність** / фантазія — сон, **щирість** / **обман** - вода, **неправда** - тюрма, ярмо, кривда - темрява тощо, зокрема: “*Щирість* є в мені, як в криниці Нескаламучена *вода...*” (В. Бичко); “Кругом *неправда і неволя*, Народ замучений мовчить...” (Т. Шевченко) тощо.

Прикладкові структури з абстрактом *правда* інтерпретовано як сконденсований засіб художньо-образної конкретизації. Наведено 2 типи сполук: 1) такі, що мають відповідниками генітивні словосполучення на зразок *сонце* — *правда, правда* — *сила*; “З різних кінців, з різних сторін назліталось юнацтво набиратися розуму, слухати *правди* — *слова*” (Панас Мирний); 2) такі, де два компоненти виступають як рівноправні, семантично взаємодоповнювані поняття - *правда* - *матка, правда* - *мста*; " За святу *правду* - *волю* Розбійник не стане” (Т. Шевченко).

Із семами ‘пошук’, ‘говоріння’, ‘пізнання’, ‘боротьба’, ‘руйнування’, ‘перенесення’, ‘прихильне ставлення’, ‘оволодіння чим-небудь’, ‘переживання’ і т. ін. пов’язані образотворчі потенції моделей “ абстракт + процесуальна лексема”: “...і *правда* *милувалась* світом, а *кривда* *корчилась* у вірвовках, підшморгуючи червоні соплі” (Г. Тютюнник); “Та треба мовити правду: *облуда* на очах моїх *наростала, лубкувстась*, аж доки й тріснула” (І. Ле); “Не мовчи, коли, гордо пишаючись, Велегласно *брехня гомонить*”(І. Франко); “Щоб наша *правда* не *пропала*, Щоб наше слово не *вмирало...*” (Т. Шевченко) тощо.

У публіцистично-стильовій парадигмі АСП *правда* / *неправда* представлене обмеженою кількістю компонентів. Вони характеризуються

соціальною чи філософсько-, науково-публіцистичною маркованістю використання. Найчастотнішими є абстракта *справедливість / несправедливість*, за якими йдуть *об'єктивність, ілюзії, махінації, обґрунтованість, істинність, щирість, хибність, правдивість* з увиразненою офіційністю форми і змісту, стереотипністю сполук. Інформативна та узагальнювальна функції реалізуються у фігурах персоніфікації, гіперболізації в оцінці суспільних явищ, напр.: *“Правда однолика і дзеркально чиста. Тому беззахисна”* (з газ.); *“Крутість - то ж ціла наука, могутні уми її розвивають, вдосконалюють, вона не стоїть на місці”* (О. Гончар).

Як ілюстративний матеріал використано й ідеологізовані тексти другої половини ХХ ст., щоб показати зменшення оцінного компонента в матеріалах газет 90-х рр. ХХ ст., нівелювання ідеологічної маркованості фраз, пор.: *“Соціалістичне суспільство - це суспільство справжньої рівності і справедливості, справжньої свободи слова”* (з журн.) - *“Вважаємо, що соціальна справедливість вимагає повної оцінки державного житлового фонду”* (з газ.).

У правовій парадигмі АСП *правда / неправда* зафіксовано публіцистично-ораторську специфіку компонентів аналізованого поля, термінізацію аналізованої лексики: *правдивість показань, вигадка слідства, фіктивність квитанції* тощо. У цій парадигмі найбільше виявлена взаємодія вербальних та невербальних засобів доведення істинності тих чи інших актів (що зафіксовано у відповідних текстах), тому найпоширенішою моделлю є сполучення складників АСП з дієсловом на зразок *перевіряти правдивість, розповісти правду, відшукання об'єктивної істини, встановлення законності і справедливості, ствердити факт, викрити брехню* і под.

У **“Висновках”** узагальнено результати дослідження, систематизовано основні теоретичні й практичні результати дисертаційної роботи:

1. Абстрактні назви як компоненти лексичної системи об'єднуються в мікросистему з відповідною градацією значеннєвих відтінків та міри вияву абстрактності. Системність абстрактних слів зумовлена їхньою можливістю утворювати семантичні поля на основі спільності денотативних та синтагматичних властивостей, організовуватися за типовими словотвірними моделями, об'єднуватися в синоніміко-антонімічні блоки.

2. Абстракти, зокрема лексеми опозиції *правда / неправда*, можуть входити в різні типи лексико-семантичного підпорядкування: парадигма, синонімічний ряд, синонімічне гніздо, варіант - інваріант, цикл, що встановлюється за даними лексикографічних джерел та текстової реалізації АІ.

Так, системність АСП *правда / неправда* в СУМІ репрезентована не лише як синонімізація / антонімізація їхніх зв'язків, а також з урахуванням характеру еквівалентів описових тлумачень, словникових дефініцій - синонімів тлумачення, які є носіями основної диференційної семи, вираженої поняттєвою лексемою. Співвідношення таких сем у тих чи інших СР призводить до нейтралізації семантичних відмінностей. Як наслідок маємо не лише розширення синонімічних гнізд, але й можливість утворювати циклічні кола між семантично рівнозначними одиницями. Компоненти аналізованого АСП здатні утворювати цикли кількох типів: 1) такі, що мають кінцевою ту саму лексему; 2) такі, де ряд закінчує словотвірний синонім вихідного слова; 3) симетричний, якщо останній компонент ряду має такі самі синоніми тлумачення; 4) семний, де циклічність підтверджується семним зв'язком. Типи виокремлюваних парадигм АСП залежать від використаного класифікаційного критерію. В АСП *правда / неправда* виділяються дві опозиційні (позитивна та негативна) лексичні парадигми; компоненти розподіляються на парадигми загальнономовного і спеціалізованого вживання лексем; спостерігаємо стильове розшарування складників.

3. Семантика абстрактів опозиції *правда / неправда* пов'язана із соціально-етичною сферою, співвідносною зі сферою духовної культури.

4. Як виявлено за допомогою історичних словників, формування лексичних парадигм *правда - неправда* відбувалося шляхом появи власне українських найменувань, розширення дериваційних можливостей мови, активного запозичення з інших слов'янських мов, усвідомлення стилістичних потенцій реєстрових слів, їхньої відповідності національномовній специфіці, розвитку полісемантичності й лексико-семантичної варіантності.

5. Стилістичний статус абстрактів зумовлений їхньою лексикографічною інтерпретацією та текстовими функціями. Так, 86 лексем аналізованого АСП об'єднують 42 стилістично маркованих слова (15 розмовних, 8 діалектних, 8 застарілих, 5 рідковживаних, 3 книжних). У галузевій парадигмі (філософія, літературо-та мистецтвознавство, етика, логіка, право) - 20 лексем опозиції *правда - неправда*. Особливістю семантики спеціалізованих абстрактів є їхня подвійна належність до загальноновживаної мови та її наукових підсистем.

6. Жанрово-функціональний підхід дав змогу представити АСП як систему, що синтезує денотативні й конотативні властивості мовних знаків. Тоді АСП є структурою парадигматично-синтагматичного типу, де репрезентовано образно-виражальні властивості абстрактів.

Відповідно до характеру образності та супроводжуваної нею експресії виокремлено художньо-стильову, публіцистично-стильову та в її межах правову парадигми АСП *правда / неправда*.

Найхарактернішими образотворчими характеристиками абстрактів у текстах є епітетні словосполучення, генітивні та дієслівні метафори, здатність до ампліфікаційних потенцій, градації, персоніфікації та ретифікації АІ в тих чи інших асоціативних зв'язках.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

1. Декодуння особистісної поведінки: вербальні і невербальні аспекти // Актуальні проблеми захисту прав і свобод людини в Україні, - К.: Вид. центр Інституту адвокатури, 2000. - С. 187-194.
2. Специфіка діалогічного мовлення в криміналістиці // Записки з загальної лінгвістики. - Одеса: Астропринт, 2001. – Вип .3. - С.91-96.
3. Явище інконгруентності в політичному дискурсі // Вісник Харківського національного університету. - Харків: Видавничий центр ХНУ, 2001. - № 520. - С.277-282.
4. Психолінгвістичні проблеми особистісної ідентифікації // Ukrajnistika pa prǎhu nového století a tisíciletí, - Olomouc, 2001. - S.194-197.
5. Абстракт *правда* у поетичній мові Лесі Українки // Культура слова. - К., 2001. - № 59. - С.47-50.
6. Компоненти опозиції *правда / неправда* у “Словнику синонімів української мови” // Система і структура східнослов'янських мов. -К.: Знання, 2002. - С.201-204.

АНОТАЦІЯ

Мамич М.В. Концепт *правда /неправда* в українській літературній мові: семантико-стилістичний аспект. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 — українська мова. - Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. - Одеса, 2002.

У дисертації визначено зміст поняття “абстрактно-семантичне поле” й пояснено його структурно-семантичну специфіку. Склад абстрактно-семантичного поля опозиції *правда / неправда* проаналізовано в діячності та синхронії з урахуванням парадигматично-синтагматичних властивостей його компонентів, їхніх функціонально-стилістичних відношень.

Розкрито механізми лексико-семантичної взаємодії абстрактів у їхній лексикографічній та текстовій інтерпретації. Виявлено типові моделі словникової організації та образно-виражальної взаємодії абстрактів опозиції *правда / неправда*.

Ключові слова: абстракт, абстрактно-семантичне поле, контекст, концепт, парадигма, публіцистичний стиль, синонім тлумачення, словник, художній стиль.

АННОТАЦИЯ

Мамич М.В. Концепт *правда /неправда* в украинском литературном языке: семантико-стилистический аспект. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 - украинский язык. - Одесский национальный университет им.И.И. Мечникова. - Одесса, 2002.

В диссертации, исходя из авторского обобщения исследований в области лексикологии, словообразования, стилистики, истории языка, когнитивной лингвистики, философии языка и психолингвистики -и относительно абстрактного имени обосновывается способность абстрактных слов к объединению в семантические поля. При этом учитываются такие критерии: 1) понятийный или смысловой; 2) языковой; 3) функциональный; 4) полисемичность слов; 5) парадигматичность отношений синонимов; 6) общность и оппозиционность содержим лексем. Подчеркивается, что абстрактные имена как компоненты лексической системы объединяются в микросистему с соответствующей градацией оттенков значений и меры проявления абстрактности, организуются по типичным словообразовательным моделям, образуют синонимично-антонимичные блоки, группируются в синонимические гнезда, где нет последовательности возрастания или уменьшения степени признака, могут быть членами нескольких синонимических гнезд с тем или другим значением абстракта-полисема, сличаются неодинаковой активностью референтов членов оппозиции. Потому предложено рассматривать абстрактно-семантическое поле (АСП) как понятийную систему абстрактов, связанных структурно-семантическими и функционально-стилистическими отношениями.

Полевая двухпарадигматическая структура АСП формируется в круг семантически противопоставленных абстрактов посредством с язей лексико-семантических вариантов слов (одного или несколько). Вокруг центральных слов-абстрактов группируются семантически связанные с ними периферийные слова.

Для определения состава АСП *правда* и *неправда* приняты во внимание данные разных типов словарей: исторических, толкового, синонимов, антонимов, переводных, специальных (литературоведческий, юридический), научной терминологии. При этом учитывается стилистическая градация анализируемых абстрактных имен.

Выработанная методика компонентного анализа позволила определить характер синонимических гнезд и их элементарные синонимические признаки, центробежные и центростремительные общие семы компонентов *правда* и *неправда*, родовидовую иерархию абстрактных существительных. В работе учитывалось, что выделение синонимов толкования, дефинитивных сем углубит понимание типов лексико-семантических связей слов-абстрактов. Данные о наличии специализированных абстрактов в анализируемом АСП привели к выводу о семантической двойственности слова, когда главное значение слова является общепринятым, а терминологизированное второстепенным.

Функционально-семантический подход дал возможность проанализировать реальные варианты сочетаемости основных лексем АСП *правда* / *неправда*, что углубило объективность структурно-семантических обобщений об изменениях ключевых понятий в условиях того или иного контекста. Жанрово-функциональный анализ лексического материала позволил репрезентировать образно-выразительные качества абстрактных существительных, которые проанализированы в трех парадигмах: художественно-стилевой, публицистически-стилевой, правовой.

Выделены наиболее характерные способы создания образности в текстах: эпитетные словосочетания, генитивные и глагольные метафоры, амплификация, градация, персонификация и ретификация абстрактных имен в тех или иных ассоциативных связях.

Ключевые слова: абстракт, абстрактно-семантическое поле, контекст, концепт, парадигма, публицистический стиль, синоним толкования, словарь, художественный стиль.

ANNOTATION

Mamyh M. V. Concept *truth* / *untruth* in Ukrainian literature language: semantic-stylistic aspect. - Manuscript

Dissertation for scientific degree of Candidate of Philological sciences by speciality 10.02.01 - Ukrainian language. - Odessa National University, Odessa, 2002.

The substance of the concept “abstract-semantic field” is determined and the reasons of its structural-semantic qualities are given. The composition of the abstract-semantic field of the opposition *truth* / *untruth*

in diachrony and synchrony with the consideration of the paradigmatic- syntagmatic qualities of its components and their functional-stylistic links is demonstrated.

Mechanisms of the lexical-semantic interaction of the abstracts in their lexical-graphical and textual interpretation are analysed. Typical models of the vocabulary subordination and image-expressive interaction of the abstracts of the opposition *truth* / *untruth* are established.

The methods of the component analysis allowed to determine the character of synonymous families and its elementary synonymous signs. The received results have led to conclusion about semantic duality of the word. Its main meaning is generally accepted, its terminological meaning is secondary.

With the help of functional-semantic methods the real variants of basic lexemas' combination in abstract-semantic field *truth* / *untruth* are analysed. This analysis has developed the objectivity of structural-semantic generalizations of key conceptions' changes in context conditions.

Key words: abstract-semantic field, abstract, art style, concept, context, paradygmas, publicist style, synonym of the interpretation, vocabulary.

Підписано до друку 23.04.2002.
Обсяг 0,8 авт. арк. Формат 60х90/16.
Тираж 100 прим. Папір офсетний. Зам. № 336.

Надруковано у друкарні видавництва "Астропринт"
(Свідоцтво ДК № 132 від 28.07.2000 р.) м. Одеса, вул.
Преображенська, 24, к.13. Тел./факс: (0482)
26-96-82, 26-98-82, 37-14-25.